مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

محمد عارف رسولي ۲۰۱۸/۱۰/۲۵

د ولسي جرګې ټاکنې، تېروتنې، ستونزې او درسونه

د ټولټاکنو لپاره بستر او شرایط:

شفافي او رڼې ټولټاکنې که د جمهوري ریاست او که د پارلیمان لپاره وي، د يوه غوره عادلانه نظام د رامنځته کېدو او ټینګښت لپاره اړينې او مهم شرط دی. له دې سره باید پروژه يي چلند ونه شي، بلکه دا يوه سياسي، مدني او ټولنيزه ملي پروسه ده او يوازې د کمپاين په ښو اونيو او ورځو کې په رايه غوښتلو او د ټاکنو په ورځ په رايه ورکولو باندې نه خلاصه کېږي. دا پروسه هغه وخت بريالۍ کېږي چې په ټول ملت کې د سياسي، مدني او ټولنيز شعور د لوړېدا، د ښې حکومتولۍ، په ټولو خلکو بېله تبعيضه د قانون يو شان پلي کولو او له درغلۍ، فساد، زورواکۍ، قومپرستۍ او درواغ ويلو سره د ريښتيني مبارزې کلتور عام شي. دا فرهنګ هلته رامنځته کېدای شي چې خلک او په تېره لوستي تجربه او يقين تر لاسه کړي چې نورې باطلې او ناروا کړنلارې د ټول ملت په تاوان او په حقيقت کې د هېڅ چا په ګټه نه دي، يوازې همدا فرهنګ يوه ملت ته واک، ځواک او ريښتيني خپلواکي ورکولای شي. تر څو موږ افغانانو دا کار نه وي کړئ د رڼو او پاکو ټاکنو تمه لرل يوازې د ځان تېر ايستل دي.

هغه ملتونه چې په آسانۍ سره د رڼو ټاکنو له لارې د قدرت لېږد کوي همدا اوږده او سترې کوونکې پروسه يې د لسيزو او ان پېړيو په ترڅ کې ترسره کړې ده. خو که تاسو وګورئ هغو ملتونو چې تر اوسه يې دا کار نه دی کړئ د واک او ځواک خاوندان نه بلکه نورو ته محتاج دي او که د تيلو يا نورو زېرمو له کبله هرڅومره شتمن ملت هم وي خو نن يا سبا به ورته اړ کېږي.

د افغانستان د ټاکنو په پروسه کې ننګونې:

زموږ په هېڅ قشر کې که هغه د ټاکنو کارکوونکي او ناظرين دي، که سياستوال دي، دولتي چارواکي دي، امنيتي کسان دي چې د ټاکنو په ځايونو کې زيات رول لري او که خپله نوماندان او پلويان يي او يا هم عام خلک دي په پورته فرهنګ زيات باور نه لري، له نظم او ډيسيپلين سره دښمن دي، په هر ځای او هر څه کې واسطه او وسيله کوي، له زغم او حوصلې کار اخلي او د نورو حقونو ته درناوی زموږ په کلتور کې خورا کمزوری دی، ټل غواړو چې چالاکي وکړو او د نورو په حق خېټه واچوو، له قانونه سرغړونه راته هوښياري ښکاري او د ځان حق يي بولو.

په ټاکنو کې د روڼ والي، حساب ورکولو، عامه او مدني نظارت او پورته ياد فرهنګ رامنځته او بدايه کول زياتو اوږدو، سترې کوونکو، علمي، ټولنيزو او فرهنګي هڅو، پلانونو، او کار ته اړتيا لري. د ملت ټول قشرونه بايد د دې فرهنګ په عاملو کې خپل مسؤليت ادا کړي، له تعليمي نصابه نيولې، تر ټولګي، ښوونځي، پوهنتون، منبره، رسنيو، ليکنو، ويب پاڼو، ګرديو ميزونو، مدني، هنري، سياسي او حزبي غونډو او نورو ټولو کې دا مسئله په کلک هوډ په نظر کې ونيسو. اړتيا ده چې له دې ټولو او نورو ممکنه لارو د خپلو خلکو د سياسي شعور لوړولو، له فساد سره د کرکې او ښې حکومتولۍ د اړتيا په هکله عامه پوهاوی، او ملي اراده رامنځته، تقويه او له تېرو تېروتنو زده کړه وکړو.

د سياسي ګوندونو مسؤليت

د راز راز تاريخي، ټولنيزو او سياسي لاملونو، اوږدو شخړو او نورو لاملونو له کبله زموږ په ملک کې د سياست د علم په بنسټ د ګوندي مشارکتي فعاليتونو تجربه کمه او په نشت حساب ده. زموږ ګوندونه سياسي مبارزو، سياسي سياليو او فعاليت ته يوازې له رقيبو ډلو سره د ناندريو او يو بل ملامتولو، د خپل بام واورې په نورو اچوولو، د

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ګاونډیو او نړیوالو قوتونو په ملامتولو کې ګوري. دوی د خپلو خلکو په رېښتیني ویښتیا او همغږي کولو کې په هېڅ هم نه پوهېږي.

له همدې کبله، زموږ په هېواد کې د مدونو علمي او د عوامو د مشارکت په بنا د پالیسیو او پلان کولو لرونکي سیاسي حزبونه نشته، شته ګوندونه د لرلیدونو او موخو ټاکلو او پلان کولو پروسه نه پېژني او نه ورباندې باور لري. خو حقیقت دادی چې تر څو سیاسي ګوندونه د پورته فرهنګ د رامنځته کېدو لپاره اړینه پوهه او اراده تر لاسه نه کړي، د مدونو پالیسیو او د پلان کولو په علمي او سیاسي پروسه باورمند نه شي، د پورته فرهنګ د رامنځته کېدو لپاره اړتیا احساس نه کړي، د رامنځته کېدو مسؤلیت یې په غاړه وانخلي او د سیاسي علومو په چوکاټ کې ورباندې کلک عمل ونه کړي د رېښتینو اصلاحاتو او پورته فرهنګ د رغولو امکان ډېر کم ښکاري.

خو داسې هم نه ده چې تل تر تله به هر څه همداسې وي. دا قانون دی چېرې چې تشه وي، خامخا به ډکېږي، اتکل کېږي چې دا تشه به زر د یو شمېر نخبه رښتینو سیاستوالو لخوا درک شي، یا به پخوا درک شوې وي او ډکولو ته به یې کېدای شي ځینې زاړه او یا نوي ګوندونه له نوي سوچ سره میدان ته راووزي او دا تشه به ډکه کړي.

د دولت مسؤلیت:

د دولت دنده ده چې د ټاکنو لپاره ښه قانون او مقررات، چې په نوره نړۍ کې په ورته شرایطو کې بریالی شوی وي، د خپلو شرایطو سره سم برابر او رامنځته کړي او په رېښتینولی او کلک هوډ یې پلي کړي. د ټاکنو او د ټاکنو د کمېسیونونو لپاره په یوه شفافه پروسه کې د وړتیا له مخې داسې پېژندل شوې رېښتیني ملي څېرې غوره کړي چې هم وړتیا ولري، هم خپل نوم او حیثیت ورباندې ګران وي، ټول عمر پاک چلېدلي وي، په ملي یووالي باورمند وي، له فساده کرکه ولري او د خپل ملت او ځان خیر په رڼو ټاکنو کې ګوري، له قومي، ژبنیو او ګوندي تعصبونو کرکه کوي او د خپل هېواد په زیان یې بولي.

د ټاکنو د کمېسیونونو د کارکوونکو او مسؤلینو لپاره تر معمولي کچې باید زیات امکانات وټاکل شي او د دندو خوندیتوب یې هم باید تضمین شي، زر زر بېله موجه لاملونو له دندې ګوښه نشي، ټول اړین امکانات او وسایل په اختیار کې ورکړل شي، تل یې امنیت خوندي شي او هو! په اړوندو قوانینو او مقرراتو کې هم د خیانت ، درغلیو او رشوت د ثبوت او ناغېړۍ په صورت کې تر ټولو سخته سزا په نظر کې ورته ونیول شي . دا به له یوې خوا تر ډېرې کچې دوی پخپله دنده ډاډه کړي او له درغلیو به یې هم راوګرزوي
او له بلې خوا به دا مسولین د ټاکنو په اړوندو مسلو کې ښې تجربې ترلاسه کړي، د مدیریتي او تخنیکي کمښتونو مخه به هم ونیول شي. دوی ته روښانه شي که درغلي ورباندې ثابتېږي نو محاکمې تر څنګ به په تور لیست کې راځي او هېڅ دولتي پست به نه ورکول کېږي.

همدارنګه، د دولت د مشرانو هم دنده او مسؤلیت دی چې د قانون په پلي کولو کې سیاسي تېنګه اراده له ځانه وښیي، د قانون په وړاندې معافیت ختم او قانون ماتوونکو ته سخته سزا ورکړي او هېڅ ډول مصلحت په پام کې و نه نیسي.

د ټاکنو په پروسه څنګه رغولای شو؟

تر څو د پورته یادو ننګونو سمه غمه په هوښیارۍ او کلک هوډ ونه خورو په ټاکنو او یا هره بله ملي پروسه کې درغلي نشو کابو کولای. لکه څنګه چې مو مخکې وویل تر څو ټول فرهنګ او ټول ملت د درغلیو په وړاندې پوره حساس نه شي، د مخنیوي پوهه، د مسؤلیت احساس او کلک هوډ پکې پیدا نشي درغلي له منځه تلل به ممکن نه وي. هغه وخت به درغلي له منځه ځي چې د ټاکنو پروسه د قانون د پلي کولو، شفافیت، حساب ورکولو او وطندوستو کاندیدانو ته د رایو ورکولو په یوه ملي نهاد بدل شي او د خلکو په عادتونو مثبته اغیزه وکړي. بیا به خلک د رایو ورکولو په مرکز کې د درغلی نښې نه زغمي، په ګډه او په مدني او علمي لارو چارو به یې مخه نیسي. د دې لپاره به اړتیا وي چې بې پرې رسنۍ، شخصیتونه، ژورنالستان، ښونکي او لیکوالان، فکري مرکزونه او نورې بې پرې توګه خلکو ته عامه پوهاوی رامنځته کړي او دخلکو ذهنیتونه روښانه کړي.

خو دلته ګورو چې د قانون پلي کول په ټولو خلکو یو شان، قانون ته د خلکو غاړه ایښودل، قانون منل په یوه فرهنګ بدلول بیا هم مرکزي رول او ځای لري. په دې کې اړتیا ده چې داسې روڼ اندي، پاک سیاستوال او ملي مشران رامخته شي چې هم د قانون په پلي کولو باور ولري، په اهمیت یې پوه او په ځان یې په پلي کولو نورو خلکو ته یوه نمونه او مثال شي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

د ولسي جرګې د اوسنيو ټاکنو درسونه

١. د بدلون او اصلاح لپاره د ټول ملت قوي اراده، تر يوې کچې لوړ سياسي شعور او هم د مسؤليت احساس ثابت شول. په دې کې به کمښتونه وو خو له پامه غورځول به يې ستره تيروتنه وي او هم لانورې زياتې پانګونې او لا نور زيات کار ته اړتيا لرو تر څو هغه پورته غوره فرهنګ ته ورسيږو.

٢. بله ښه خبره داوه چې ستونزې تخنيکي وې، زه فکر کوم په لوی لاس د درغليو او لاسوهنو ستونزه به وه خو ډېره زياته هم نه وه. د راتلونکو ټاکنو د تياري لپاره اړتيا ده چې د يوه منظم پلان له مخې دا تخنيکي ستونزې حل او اړوندو کسانو ته پوره ټرينګ ورکړل شي، تولې وسيلې ورته تکميل او په اختيار کې ورکړل شي.

٣. د بايو ميټريک څخه کار اخيستنه يوه نوې تخنيکي مسئله وه، زيات مسؤلين ورسره بلد نه وو، ځينو يې ښه او يا بيخي کار نه کاوه، که به يوه اله خرابه شوه بله پالتو نه وه چې ورنه کار واخلي. د دې بايد علمي ارزونه وشي، کمښتونه په ګوته او حل لارې ورته ولټول شي او داړ ترلاسه شي.

٤. سرکال په ټاکنو کې بيا هم د سرزوره زورواکانو لخوا هم په ځينو سيمو کې تهديدونه، د رايو ورکوونکو برمته کول، له ډلو سره يوځای د رايو مرکزونو ته ورتلل او پخپله خوښه په خلکو ځانته رايې ورکول يوه ستونزه وه. دولت وايي چې څوتنه دا زورواکان يې نيولي هم دي. ښکاره ده چې دولت بايد دا زورواکان کابو کړي او قانون ورباندې پلې کړي.

٥. د رايي ورکولو په زياتو ځايونو کې ګڼه ګونه زياته وه خو د رايي ورکړې ځايونه کم او خورا محدود وو، ما په دوهمه روځ ولېدل چې په ١١ بجو کوم مسؤل خلکو ته وويل دادی بل د رايو ورکولو ځای مو هم پرانيست. په دې معنی چې د ليست په بنسټ د خلکو د شمېر سره سم کوم پلان نه و.

٦. په ليستونو کې د نمونو پيدا کول هم يوه ستونزه وه او زيات وخت يې غوښت او زيات هغه کسان چې په کوم مرکز کې په تذکره سټيکر لوګولی و نوم د هغه مرکز په ليست کې نه و. که کمپيوتر وای نو دا کار به خورا اسانه و.

٧. زموږ په ټولنه کې د سياسي پروسو لکه نظم مراعاتول، په لين کې درېدل، له صبر او زغم څخه کار اخيستل يوه ستره کمزورتيا ده او په دې ټاکنو کې خورا ستره ستونزه وه. له دې بايد زده کړه وشي، درسونه ورنه استخراج شي، په ښوونځيو، پوهنتونو، په منبر، په رسنيو او نورو کې د شنونکو او ليکوالانو په مرسته دا کمښت لېرې شي. په راتلونکو ټاکنو کې د دې ستونزو د لېرې کولو لپاره بايد پوره تياري ونيول شي او اړين نظم او ديسيپلين رامنځته او مراعات شي.

٨. په ټولنه کې د شفافيت غوښتنه او ورباندې د نظارت فرهنګ تر اوسه نه دی رامنځته او ټينګ شوی. دا کلتوري او فرهنګي مسئله ده، زر نه سمېږي خو د ټول ملت مسؤليت دی چې بايد سم يې کړو. ناظرانو ته بايد سم ټرينګ ورکړل شي، تر څو خپله دنده سمه درک او اجرا کړي. که څه هم رسنيو د نظارت په برخه کې ښه کار وکړ، زياتې ننګونې يې رابرسيره او له ملت سره شريکې کړې او دا رول بايد نور هم تقويه شي.

٩. زموږ په ټولنه او ملت کې په ورته پروسو لکه ټاکنو کې د وړاندوينې او ورته د پلان کولو هنر او کلتور تر اوسه زيات کمزوری دی، د مثال په توګه، کمسيون بايد مجرب ټرينران استخدام کړيوای، د عادي چک ليست په مرسته يې له ټيمونو سره مرسته کولای شوای چې د ټاکنو په ورځ به څه کوي، څه به له ځانه سره وړي، کومو قدمونو او څيزونو ته به اړتيا لري، نو د يوه ځای ليست به بل ځايته نه استول کېدا.

١٠. په نوره نړۍ کې کله چې غواړي خلک په يوه عادي پروسه کې عادت کړي، د مثال په توګه په خارجي موسسو کې د خطر په وخت خپل کارکوونکي په ډېره مصون ځای لکه کومې تکوی ته رهنمايي کړي، نو د دې لپاره چې خلک بلد شي او په ډېرنې حالت کې تېروتنه ونه کړي، په مياشت کې يو ځل ورباندې تمرين کوي او کله هم چې کله زنګ د دفتر کسان واوري زر باه ځان خوندي ځای ته رسوي. زموږ د کمپسيون کارکوونکو ته هم بايد همداسې ټرينګ ورکړل شي. په بل عبارت به عملي توګه هر ټيم ته تمرين ورکړي، چې کومې وسيلې ورته په کار دي، څنګه به دا وسيلې په کار اچوي، که له کاره لوېږي بيا به څه کوي، نظم په څنګه راولي .... او نور.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په څير و لولئ

٥. زموږ بله ستونزه داده چې د سیاسي ناندریو له کبله په کمیسیون کې پخواني او تجربه لرونکي کسان نشو ساتلی، په هر ځل ټاکنو کې له سره عرابه (ویل) اختراع کوو او پخوانۍ تجربې له لاسه ورکوو. داځل د دولتي مشران خدای ته وګوري او د کمېسیونونو اوسني چارواکي د نه بدلوي، خو ورته روښانه د د ټول ملت په حضور کې ووایي چې که غدر یې وکړ څه به ورسره کېږي.

٦. ښکاره شوه چې په کمېسیون کې لکه زموږ په نورو ادارو کې، د وړتیا له مخې کسان نه وو ګومارل شوي، او هم ورته کافي ټرېننګ نه وو ورکړل شوی. داسې کسان د سایټونو مسؤلین نه وو چې د مدیریت او رهبرۍ حد اقل مهارتونه ولري. په راتلونکي کې دې ته باید پاملرنه وشي، د کارمندانو په ګومارلو او ټرېننګ کې باید زیاته پاملرنه وشي.

٧. هیله ده چې په دې مسئلو باندې نورې ځیرنې، لیکنې او روښانتیاوې رامنځته شي، ملت، دولت او د ټاکنو کمېسیونونه ورنه زده کړه وکړي او په راتلونکي کې سمون راشي.

٨. د داسې ورځې په هیله چې د تاکنو پروسه مو په ټوله نړۍ کې لمړۍ درجه وي.

پای

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ